Spirit of Bosnia / Duh Bosne
An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Međunarodni, interdisciplinarni, dvojezični, online časopis

Tuzla moje mladosti, Na Golome Brijegu

Vera Mujbegović

Predgradja našeg grada nisu nam bila uvek lako dostupna, naročito ako u njima nemamo prijatelje ni rodjake. Čine nam se beskrajno udaljena i nepoznata.

Kad se predje drveni most na Jali, ispod Kulovića kuće ili iznad Vatrogasnog Doma, ulicom duž Jale, na levu stranu kreće se uz brdo gde počinje Goli Brijeg, dok se na desnu stranu ulica produžava niz Jalu sve do sledećeg mosta, Mosta pod Kipovima. Iako u to vreme potpuno neuredjeno, korito Jale pruža razne prizore radoznalom detetu. Obale su joj strme, prepune smeća, negde poneko drži udicu i peca, a negde se dečaci prskaju i uskaču u vodu gde je Jala dublja. Mada je rečica Jala uvek bila više potok i kanal, a manje prava reka, ipak su je na nekoliko mesta premošćavali pravi mostovi. Svaki prelazak preko mosta bio je za mene doživljaj; kad preko drvenog mosta idem na Goli Brijeg, ili preko gvozdenog mosta za Kreku, pa i preko mosta pod Kulom, kad idemo na Ilinčicu. Uvek je to bio prelazak na drugu stranu, i u tom simboličnom prelaženju na drugu obalu, bilo je neke posebne čari i izazova.

Italijanski gradjevinari bili su u neku ruku i umetnici, pa su zgrade koje su oni gradili bile prepoznatljive, lepe i trajne. Kandoti, Pikoloti, Goje, Motovi, radili su još i u vreme koje pamtim. Zgrade na Golom Brijegu, dve veće jednake vile jedna do druge, gradjene su pred sam svetski rat 1914., a bile su vlasništvo porodice Kajtaz. Njihovo ime se pominjalo u doba mog detinjstva, ali nije ih više bilo u Tuzli, a posle su se menjali vlasnici. Graditelji su bili iz porodice Italijana-preduzimača Kandotija, koji je inače gradio mnoge kuće po Tuzli, Kulovića kuću na Jali, i druge. U prednjoj, dobro očuvanoj vili sa velikom baštom koja se spuštala sve do Jale, stanovala je porodica Kadić. Druga kuća je imala mnogo manji prostor i bila je dosta oronula.

Povodi da se uspinjem na Goli Brijeg su različiti, ali prilično važni za moj tadašnji život. Kao prvo, još u najranijim godinama, išla sam sa našom stanodavkom Žanikom Simić u posetu na Goli Brijeg, gde je stanovala njena sestra udata za advokata Bahriju Kadića.

Posle blagog uspona, stizali smo pred Kadićevu baštu na Golom Brijegu. O toj bašti bi se moglo mnogo pričati, mislim da je to bila najlepša i najbolje negovana bašta-ružičnjak u Tuzli, ili bar ja nisam videla lepšu. Da bi se ušlo u kuću, moralo se proći kroz baštu dugom popločanom stazom izmedju ruža. Majka se uvek zaustavljala medju ružama, razgledala ih i uživala, jer mi nismo imali ni najmanje dvorište, a volela je

cveće i odgajala ga u saksijama. Od proleća do jeseni, u ružičnjaku je uvek boravio Kadićev brat Hakija, koji je radio kod njega kao baštovan. On je majci objašnjavao razne stvari o ružama, kalemljenju i zaštiti preko zime. Kuća je bila u dobrom stanju, visoki parter i sprat, lepo nameštena. Prostorije na spratu gde je živela Kadićeva majka, bile su u turskom stilu, sa minderlucima ispod prozora. Za mene je najprivlačnije mesto bila kuhinja u suterenu, velika i za moje pojmove ogromna, gde se uvek na veliko spremalo. Kuvarice su bile, koliko pamtim, Bejta i Magda, i nisu se ljutile kad smo mi zavirivali u kujnu. Tamo se na velikom šporetu peklo i kuvalo, a para i mirisi širili su se u visinu prema stanu. Žene su razvlačile jufke, širile ih preko stolova, pravile su kadaif, baklave, urmašice i druge djakonije. Od nas troje, samo je otac istinski uživao kad smo bili pozvani, pošto je obožavao bosanska jela – mene jelo nije zanimalo, a majka nije bila naviknuta na ovu vrstu ishrane.

Kad dodju gosti, jedan od obaveznih rituala je odlazak na prvi sprat da se pozdravimo sa nenom, Bahrijinom majkom. Troje Kadićeve dece, Mira Simić i ja prilazimo redom neni, pozdravljamo je i ljubimo u ruku. Po nekom običaju, Kadićeva deca najpre prinose njenu ruku čelu, pa je onda ljube u ruku, što kod mene izaziva pometnju – ne znam da li treba prvo da je poljubim ili prinesem čelu. Ja to zbrzavam, jer taj ritual ne volim i smatram ga nepotrebnim – nikoga, čak ni moju obožavanu Majku na selu, nisam ljubila u ruku.

Nena, Bahrijina mati, je sasvim neobična žena i ne liči na naše bosanske nene. Umesto dimija, ona nosi dugu haljinu, a preko nje uzan, lepo skrojeni kaftan. Od svega je najneobičniji njen govor. Ona, zapravo, ne zna dobro naš jezik, nedostaju joj reči, ima jak stranački akcenat, i uz njen dosta hrapavi glas, taj njen govor bio je za mene tajanstven. Nikoga ništa ne pitam, niti mi ko daje objašnjenja za ovu neobičnu pojavu. Tek mnogo godina kasnije, saznajem da je nena, Šahsine-hanuma, zapravo Turkinja rodom iz Carigrada. Živela je u Solunu, gde je bila udata, ali naišao je Bosanac Kadić i ona je pobegla s njim u Bosnu. Bahrija je imao više braće, od kojih sam poznavala dvojicu, Hakiju i Husniju. Bili su vrlo slični rastom i likom, i nosili su brkove. Hakija je kod brata radio kao baštovan, a Husnija je bio službenik u advokatskoj kancelariji. Kad god smo po lepom vremenu dolazili kod Kadića u posetu, Hakija je vredno radio, održavao ružičnjak, kalemio ruže i uvek je majci odsekao po nekoliko lepih ruža.

U Kadićevoj kući bilo je, u to vreme, vrlo veselo. Četvoro dece, Faik, Šefika, Asima, Braco i njihova rodjaka Mira Simić, činili su jedno veselo društvo. Priredjivali su dečje zabave, maskiranje u razne kostime, pa dva Bajrama i drugi praznici. Dvoje najstarijih bili su već odrasli za dečje igre. Faik je išao u gimnaziju, a Šefika je bila pred udajom. To je bila prva svadba kojoj sam prisustvovala. Roditelji su bili pozvani, pored rodbine i drugih zvanica, a kako se vidi na fotografiji, mi deca smo sedeli na zemlji ispred odraslih. Šefika se udala za Ibru Šaćiragića, rudarskog inžinjera. Školovao se u Pragu i bio je sa službom u rudniku Kreka, a kasnije je postao i upravnik rudnika. Izgledao je stariji od Šefike, nosio je naočare i umro je relativno mlad. Imali su, mislim, dvoje dece. Na slici sa venčanja vidi se šareno, za bosanske prilike, obično društvo. Izvorna muslimanska porodica, sa primesama švapske, po majci Mariški, zatim izvorni Srbi, porodica Jovana Simića, kao i drugi gosti, svi „izmešani“ po veri i naciji. U zemlji u kojoj je živeo isti narod triju vera, a posle vekovne turske, a potom i austrijske uprave, nije bilo neobično da se ukrste ljudi raznih vera i porekla.

Srećno doba porodice Kadić završilo se dolaskom ustaške vlasti, kojoj se Kadić, na opšte čudjenje, priklonio. U toku leta 1941., otac je više puta ponavljao: „Šta bi Bahriji da se udruži s ovim ološem“? Ne samo što je bio jedan od retkih muslimanskih uglednika koji se bezrezervno stavio na stranu ustaške vlasti, već je odbio da pomogne svastici Žaniki u spasavanju njegovog pašenoga Jovana Simića, kojeg su ustaše uhapsile i proterale. Postavljen je najpre za velikog župana župe Usora i Soli u Tuzli, ali je ubrzo preselio u Jajce u župu Vrhbosna, da bi se kasnije ponovo vratio u Tuzlu. Zatečen na mestu velikog župana, u jesen 1944., prilikom drugog oslobodjenja Tuzle, kao najstarije lice civilne vlasti, uhapšen je i posle nekog vremena, navodno se ubio u zatvoru – presekao je vene. Njegova porodica iselila je u Sarajevo.

Drugi, za mene važan razlog odlaska na Goli Brijeg, bio je i taj što je tamo stanovala moja drugarica Mita. Zvala se zapravo Marija, ali su je po slovenačkom prozvali Mita. Ona stanuje u drugoj po redu vili iza Kadića kuće – obe vile su istovetne, pa ipak, meni se čini da je ova druga više zapuštena i nema široki prostor oko kuće, već samo malo dvorište u kome se ponekad igramo. Često nam se pridruži Mitina drugarica iz susedne kuće, Nevzeta, ćerka trgovca Husića, pa lutamo okolo i spuštamo se prema Jali. Nevzeta je lepa, plava devojčica, ne nosi dimije i ide u osnovnu školu, kao i mi. Mita od nje nauči poneku „našku“ reč, zapravo turcizam i upotrebljava ga spontano, kao da je književni izraz. Dugo sam pamtila te neobične reči koje je Mita upotrebljavala, ali sam ih zaboravila.

Moja drugarica iz školske klupe u Osnovnoj školi u Klosteru, Marija Gruden, ili kod kuće Mita, bila je Slovenka. Došli su u Tuzlu 1932. godine. Njena majka Marija Turnšek, prelepa žena, crne kose i snežno bele puti, bila je najpre udata za Ivana Grudena, profesora u Trgovačkoj školi u Ljubljani, koji je umro 1930. posle operacije, od sepse. Kao udovica s malom ćerkicom, zaposlila se u Uredu za socijalno osiguranje kao daktilografkinja, gde se u nju zaljubio direktor ureda Josip Bole i oženio se njom. Tako Mita dobije očuha, a uskoro i mladjeg polubrata Jožeka. Svi zajedno došli su u Tuzlu 1932., gde su ostali sve do 1939., tako da je Mita osnovnu školu i prva dva razreda gimnazije pohadjala sa mnom. Bila je crnpurasta na majku i prilično punačka devojčica. Kao i ja, nosila je šiške. Bila je uvek nasmejana, vesela i dobroćudna. Leti su odlazili u Mozirje ili na Rečicu ob Savinji. Kao direktor Zavoda za osiguranje, Bole je bio diskretan i nenametljiv, ali poznat kao dobar organizator, posle čega su dobili premeštaj u Zagreb, a otuda bili proterani kao Slovenci 1941., i izbegli u Srbiju, u Niš, gde su ostali za celo vreme rata.

U Mitinoj kući je prijatno i veselo – vlada domaća atmosfera. Za razliku od nas, Mitina mama sama mesi i peče hleb. Meni se taj hleb čini kao najlepši kolač, razabran i beo sa zapečenom koricom. Josip Bole, ozbiljan i poslovan čovek, brine se o deci, daje im časove iz nemačkog, a za muziku odabrao je harmoniku, tako da Mita uči da svira, a časove joj daje jedan Slovenac iz Vojne muzike. Za katolički Božić kitimo jelku, po njihovom „krizbaum“, ali tu nema posebnih rituala kao kod porodice Bauman. Njihova devojka Micika, visoka, plava, mislim da je iz Kreke, udala se iz njihove kuće. Kada je kasnije Mita otišla iz Tuzle, svaki susret s Micikom podsećao me na srećne dane u kući Boleovih. Kasnije se porodica Bole seli sa Golog Brijega u Kazan-Mahalu, u jednospratnu Popićevu kuću. Sve kuće u vlasništvu Milana Popića, a ima ih nekoliko, obojene su u roza boju. Stanuju u prizemlju, a na spratu je porodica šumarskog inžinjera Kudovića. Braća Sadete Kudović, studenti, ponekad sede s nama u dvorištu i

pričamo o školi i našim profesorima. Iz susednog dvorišta, preko visoke tarabe, odjekuje veseli glas Sele Žunića koji igra neku igru s drugovima. Malo, malo, pa neko uzvikne: „Seli-tačka“!

Već ranije je bilo reči o Mejri, našoj „bedinerki“, ali o njoj bi se mogle nizati razne priče. Ušla je nečujno u naš život već u Domu narodnog zdravlja, dolazila redovno dva puta nedeljno, a zatim je nastavila i dok stanujemo u Djerićevoj kući. Svaki njen dolazak bio je za mene doživljaj, pošto Mejra ima urodjeni smisao za humor, i svemu što izgovara daje neku šaljivu notu. Bilo da se podsmeva majci zbog njenog ekavskog govora, bilo da mene zadirkuje zbog moje nespretnosti, ili pravi ritual kad oblači čarape, „čorape“. To su očeve čarape iznošene koje joj majka daje, a ona ih podvrće na prstima. Siromašna, već dosta pogrbljena, s mužem bez stalne zarade, na granici oskudice i bede, Mejra ima snažan duh i unutrašnju čvrstinu. Često spominje Goli Brijeg i ponavlja stih „Na Golome Brijegu, Cigani se lijegu“. Stalno me je zvala da dodjem u posetu njenoj kući, kad već dolazim kod moje drugarice Mite koja je stanovala u blizini. Jednom sam se rešila i otišla. Sa ulice se malo spuštalo u dvorište do kućice od šepera sa crnim daščanim krovom, jedna prolazna kuhinja i jedna veća soba, to je bio ceo stan, ali ututkan i čist. Oribane žute daske na podu, u sobi stari iskrzani ćilim, ispod prozora uokrug minderluk i sećija, na sred sobe mangala, a na prozorima vezene bele zavesice. Sve je bilo siromašno i lepo. Rekla mi je: „Sad ćeš vidjet’ kako ja i moj Mustafa seirimo svaki dan“. Onda je skuvala ili, bolje reći, ispekla kafu i dala mi je fildžan, pošto je dolila malo mleka i ratluk uz to. Nisam bila veliki ljubitelj kafe u to doba, ali videla sam da joj je do toga stalo, pa sam pila zajedno s njima, sedela sam na maloj stoličici, a oni su sedeli prekrštenih nogu, a la turka. Pričala je razne pričice i nasmejavala nas, dok je Mustafa bio ćutljiv. Videlo se da mu je drago što im je došlo u posetu „doktursko dijete“. „Ne znam ja kad ćeš ti opet doć’, ovo ti je za pamet na Mejru“ i dala mi je jednu belu, malo požutelu od stajanja, maramicu, obrubljenu sa keranom čipkom. To je bio poklon od Mejre koji sam čuvala godinama, ali se negde u ratno vreme izgubio. Taj dirljivi trenutak posete kod Mejre urezao se trajno u moje dečje sećanje.

Kao većina dece mog uzrasta, radovala sam se prvom snegu koji je već krajem novembra kod nas počinjao da pada. Očaravala me je belina, koja je postepeno pokrivala sve, škriputanje izgaženog snega pod nogama, mekoća i bezglasna tišina koja bi ovladala na inače bučnim ulicama. Ipak, najviše me uzbudjivalo samo posmatranje snega koji pada, ne znam odakle i zašto? Igra pahuljica koje u rojevima plešu neku svoju igru i lagano se spuštaju i kao da žele što duže da ostanu u vazduhu.

Jutarnjim mrazom išarane prozore prelepim šarama pokušavala sam da istružem, kako bih mogla da gledam kroz prozor. Počinjala je zimska sezona sankanja i skijanja na Trnovcu i drugim padinama, kojih je, hvala bogu, bilo na pretek.

Još jedan važan razlog mojih odlazaka na Goli Brijeg bilo je skijanje. Pošto je Trnovac bio za mene podaleko, a nošenje skija nimalo lako, odlazila sam na jednu padinu pored Čokićeve kuće koja je bila džombasta i neravna, ali mogla je da posluži. Na toj padini preko cele zime skijao se nešto stariji dečak Paša Abidinović – pravo ime mu nisam znala – pa mi je on pomagao u mojoj nespretnosti da savladam bar početnička znanja. Bio je vrlo spretan i brz na skijama, nije mu bilo teško da mi pomaže, ali njegov trud nije urodio nekim plodom. Ostala sam potpuna neznalica i više sam padala nego što

sam stajala na skijama. Paša je učio neku srednju školu, mislim Zanatsku, kasnije je otišao u NOV i izgubio je jedno oko. Njegov dobroćudni nasmejani lik spada u nezaboravni inventar mojih dečjih uspomena.

Na samom početku ulice, dok još ne počne uspon uz breg, stanovala je moja školska drugarica Anka Pašalić. Išle smo zajedno u osnovnu školu, pa smo nastavile i u Gimnaziju. Otac je bio službenik u opštinskoj ustanovi, bili su došljaci iz nekih drugih krajeva. Anka je imala lepu, stariju sestru Olgu, koja je za vreme rata umrla od tifusa.

Eto, to su moja sećanja na Goli Brijeg.

U bašti Školske poliklinike, Tuzla – dr Mustafa Mujbegović, kćerka Vera, Verin drug Saša Bauman, supruga Zagorka i svastika Ljubica, 1934.

Napomena: Vera Mujbegović je rođena 1927. u Zagrebu. Osnovnu školu i gimnaziju je pohađala u Tuzli, gde je živela do 1947. Studirala je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu od 1947. do 1951., a doktorirala u Ljubljani 1965. sa temom iz novije nemačke istorije. Do 1980. je radila kao naučni saradnik u Institutu za međunarodi radnički pokret u Beogradu.

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.